

OLASZORSZÁGI UTAM

1927

IRTA: KOLOSSVÁRYNÉ DARÁNYI ELLA

Előszó

Legkedvesebb barátom, aki azóta a Kármel szent magányába vonult, hogy kizárólag Isten szemléletének éljen, biztatott arra, hogy írjam le olaszországi utunkat, amit én annál is szívesebben teszek meg, mert így feüljítva szép és édes vigasztalásokkal teli emlékeimet, alkalmam nyílik újból hálatelt dicséretet zengení Annak, aki minden jónak és minden szépségnek örök forrása. A nagyobb benyomásokat lerögzítő egyszerű útleírásnál egyebet nem célzok abban a reményben, hogy Olaszországba utazó honfitársaim feljegyzéseimnek esetleg a helyszínen is hasznát vehetik. Az e célt szolgáló újabb külföldi könyvek esztétikai szempontból bármily kifogástalanok is, várakozásunknak nem feleltek meg minden tekintetben. Így a német szellemben írt útmutatók, a megszentelt katolikus hagyományok levegőjében született műremekekkel szemben, több helyen bántó megnevelést tanusítanak, a régi olaszok gyermeki hitét és naiv anakronizmusát nevetségesnek tüntetik fel, egyik másik a katolikus hitet grandiózusan magasztaló alkotást az izléstelen jelzötöl sem kímélve meg. A gyönyörű stílusban írt francia ismertetőket pedig azzal lehet vádolni, hogy szépen hangzó irodalmi szellemességük mellett szokszor nem járnak elég komolysággal a történeti igazság mélyére. A renaissance mesterei azonban inkább áhítatot, mint széplelkű intellektuális rajongást akartak kiváltani, ezért a primitívnek szellemébe behatolni csak a hit világán keresztül lehet, azzal az önmagában szüntelenül megújuló és mindig nagyobb tisztultságra törekvő hittel, mely minden emberi gyarlósága mellett egy Giottot, egy Cimabuet, egy Angelicot ihletett.

Firenze

Éjfélkor érkeztünk Firenzébe, a félhomályban tündérszerűen világítottak a Piazza del duomo márványcsodái s a csendes utcákon, a széles tereken, az antik kőfalú kertek mögül, jött felénk Firenze, féltve-rejtegetve ölében a hit és művészet soha túl nem szárnyalt kincseit, a Mediciek minden pompáját.

Reggel már a város centrumába siettünk, hol a Dóm, a Battistero, a Bigallo és a Campanile külső láttára is álmétkodó gyönyörködésbe estünk. Választani kellett a Piazza remekei közül, a dómra léptünk be tehát először, melynek legnagyobb építészeti érdekessége a középén elhelyezett oltár és a kerek kórus. Éppen végetért az egyházi szertartás. Az örök félhomályból lassan vonult ki a díszesen öltözött papság, maga mögött hagyva patinás, magas bronztartókon a hatalmas antik foliánsokat. Egyedül maradtunk az óriási boltívek alatt; s Santa Maria del Fiore kupolája alól beszélni kezdett hozzánk Firenze lelke. Letérdeltünk, imádkoztunk, kértük Istent, hogy értsük meg a nagy tanítást. És Ő megmutatta nekünk, hogy az olasz renaissance véres történetében a csalárdságok és önkényes jogbitorlások folytonos megismétlődései közepette,

száz meg száz lélek dolgozott itt a Hit soha el nem múlt igazságainak dicsőítésén, Istentől ihletett igazi szent művészettel. Az idő és a történelmi válságok elmúltak ugyan, sienai szent Katalin végképen lecsendesítette a florenzi lázadókat s a nemes Cosimo nyugodtan alussza álmát, de amit akkor ott véső, toll, ecset és kalapács alkotott, az él ma úgy, mint akkor és élni fog örökké.

Mielőtt kilépnénk a napsütötte Piazzára, megkap bennünket a Tino di Camaiano remek sarkophagján a magasban trónoló d'Orso püspök merengő szobra. Félrehajtott mitrás fejének melankólikus arckifejezése és az egymást keresztező csüggedt kezek szelíd romantikája, mintha azt mondaná: „*elmúlik a világ képe s e felett ábrándozni édes szomorúság . . .*“

Átmentünk a Dóm előtt fekvő nyolcszögletes *Battisteriòn*. Ez az a város szívében fekvő utolérhetetlen drágakő, hol egykoron Dantet tartották a keresztvíz alá. A tudósok véleménye az, hogy az V. vagy a VI. századból származhatik. Sokan dolgoztak rajta az elődök elgondolásainak tiszteletbentartásával. Bejárattul Andrea Pisano nemes gótikájú ajtaja szolgál, Keresztelő szent János életét és az egyes erényeket ábrázolva, a másik oldalon Ghiberti csodás renaissance bronzkapui, melyeken eleven plasztikai életre kelnek az Evangélium jelenetei. Michelangelo Ghiberti második kapuját a paradicsom kapujának nevezte el. Nem is lehet soha úgy áthaladni az idegenforgalomban gazdag nagy téren, hogy néhányan ne ácsorognának előtte, egy-egy részletben elmerülve, avagy az egésznek szépségében gyönyörködve.

Benn a bejárattal szemben XXIII. János pápa (az ellenpápa) sírja emelkedik. A legmagasabb egyházi méltóságot legimpozánsabban kifejező mestermű ez, melyen aranyrojtos, piros párnán nyugszik a pápa alakja. Donatello műve ez. Felette, gazdag arany rojtszegélyes bíbor baldachin. Ez a megszólalásig hú függönymásolat, mely már Michelozzo műve, valamint a többi alakoknak és attributumoknak magától értetődő egyszerűsége a mégis pazar pompában olyan fogalmat ad az igazi hierarchikus előkelőségről, mint aligha egy másik mű. Hát még a falakon végigvonuló XIII. századbéli, ütődött, pompás mozaikok. Primitív mozdulatokban szentek és pápák alszanak liliomövezte fekhelyükön, csodákra emelt karok és vakítóan világító gloriolák hosszan sorakozó epopeája ez.

A szépségek ezen halmazán a művészek száz és száz éven dolgoztak. Ujjaikat tömegesen hagyták el az örökértékű remeknek, amelyeknek egyedüli titka az volt, hogy szentül hitték: amit Isten magasztalására mecénások pénzén alkotni tudnak, sohasem lehet elég jó. Meggyőződésemben megerősített a kijárat mellett elhelyezett Keresztelő szent János szerény, színtelen szobra, Az aszkétikus, sovány testen báránnybőr hullámszik, de arcán már a krisztusi eszme dereng. Az ő tiszteletére épült ez a templom. Messziről nézve Jézussal tévesztettük össze, de közléről szigorúan szól felénk: „*Aki utánam jő, az nagyobb, mint én*“ Óh igen és ezt még a hitetleneknek is el kell ismerniök, a legnagyobb az, aki a legtisztább és legönzetlenebb művet folytatja.

Még aznap délután kirándultunk *Fiesole*-ba. A délutáni napfényben leültünk az etruszk színház antik kőlépcsőire. Az ókori viaduktok és kőmaradványok felett elnéztük a Mugnone völgyet, az örökké kék eget és a háttérben kibontakozó rózsaszínű hegyeket. Nem messze innen van az a villa, ahol Lorenzo il Magnifico szokott megpihenni barátai körében. Lejjebb pedig fekete ciprusok között fekszik Boecklin háza, melyben a flórenzi ideáltól legjobban megbabonázott modern festő vezett a „halálsziget“ felé. Ugyancsak a fiesolei úton van a villa Palmieri, Boccaccio elbeszéléseinek színtere és a híres Villa Dante, melyet Beatrice rokonai a Portinarik, kétszáz évvel később átalakítottak. Felmegyünk a ferences barátokhoz, ahonnan az egész környékre csodás kilátás nyílik. A parányi antik kolostor apró facelláival és lépcsőivel, a virággal teletömött udvarával, melynek bejáratánál sárgarigós kalitka lóg, az alacsony árkád alatt szent Ferenc szobra és az apró szökőkút, felejthetetlen bájú emlék. Régi imakönyv, toll, tinta, minden oda van készítve egyik cellába. Természetesen és művésziesen őriztek meg mindent, úgy, mint sok száz évvel ezelőtt volt. Bemegyünk a kis templomba, hol délutáni áldásra készültek a szerzetesek. Nesztelenül suhannak be a tudósfejű, galambbász páterek és foglalják el helyüket a szentélyben. Fiesolében először éreztük az igazi ferences szellem édes varázsát, előhírnökeként annak, ami útunk végén Assisiban várt ránk. Mikor lelkünkben a „Mindenség Ura“ iránt dicséretre hangolva elhagytuk a kis klostrot, lefelé menet még egyszer megálltunk az útát szegélyező kőkerítésnél. Lenéztünk az előttünk elterülő villaligetre a bíbor alkonyatban és egyszerre csak megszólaltak a csodálatosan ékes fiesolei harangok. A bensőséges, ünnepélyes hangulatban hirtelen egy csöndes bánat lopódzott szívembe: mérhetetlen sajnálat azok iránt, akik a szépet nem látják és nem élvezik, de még nagyobb azokkal, akik nem hisznek az Örök Igazságokban.

Harmadnap az *Uffizi* képcsarnokot néztük végig, hol az olasz festészet a primitívektől kezdve tizenhat termen keresztül perog le a látogató szeme előtt. Cimabue híres Madonnája, melyet 1267-ban fényes ünnepek közt helyeztek el a Santa Maria Novella-ban, úgyszólván ősanja és inspirátora ennek a legendás szépségű művészi fejlődésnek. Giotto, Lippi, Ghirlandajo keltek nyomán. Az antik szűz Máriák archaikus aranyozott merevsége mindjobban átszellemül a nagy mesterek ecsete alatt és ki tudná szavakba foglalni a Bambinok édességét, a fodros hajú éterikus szűzek titkos mosolyát?

E kizárólag vallásos témák után szinte meglepetésszerűen hat Boticelli híres Primaveraja és a „Vénusz születése“. Az első mintha csak a lélek tavaszát jelentené, oly távol áll minden materialista, realista túlon túl emberi vonatkozástól, de éppoly távol áll a primitíveket profánul interpretáló dekadens szellemtől is. Talán nem is festékből, hanem a levegő anyagából tevődik össze a Szellő megszemélyesítője, aki teljes elemi erővel fújja a virágterhes alakokat. És Vénusz, aki oly szerény bájjal, gyöngyházzsinegben irizálva emelkedik ki a tenger szabályos tarajai közül, mint az abszolút szép megtestesülése. Minden

perspektívát, matematika számítást, anatómiát, sőt rajzot nélkülöző százados patinájú festékköltemények ezek. Lány harmóniájukkal, nesztelen szárny-csapásokkal emelik a lelket arra a biztos tudatra, hogy csak az abszolút jó lehet abszolút szép is. Boticelli minden képét leheletszerű finom fátyol fedi, melyet a kívülről analizálók rációja soha nem lebbenthet fel. A belülről okulóknak azonban örök tanításokat rejteget.

Az Uffizi pompás folyosóin áthaladva, csodáljuk az antik szobrokat és a falakon végigvonuló páratlan szépségű francia gobelineket. Királyi esküvőket elefántfelvonulásokkal, lovagi tornákat és a Medici család fényes ünnepségeit örökítik meg ezek a mosódott színű kárpitok. Hát még a Mediciek drágakő-gyűjteménye! Ami kincs itt együtt van, az a mai európai ember szemének olyan elkápráztató, hogyha nem megbecsülhetetlen művészi drágaságokról volna szó, a józslés nevében menekülni kellene az értékek ilyen halmazától. Hosszú üvegszekrényekben a világ minden tájáról hozott tárgyak, drágakőből csiszolva, gyöngyökből faragva, kristályból metszve sorakoznak. Serlegek, tálak, díszedények, fejedelmek és pápák ajándékai, darabok, amelyek egyedül-állók a világon és amelyeknek készítési titkát rajongó féltékenységgel őrizte gyakran egy emberöltőn át.

Az Uffizi zárása után még egy pár régi templomba vetődtünk. Ezeknek részletezéséről le kell mondanom, mert ki tudná leírni Firenze összes műkin-cseit, melyeknek egy része szabadon áll az utcasarkon, mint a Szabin-nők elrablása (Giambologna), avagy *Cellini* Perseusa, a többi híres szoborral együtt a *Loggia dei Lanzi* nyitott teraszán. A Piazza degli Michelangelo óriás napsütötte térségén, honnan virágtól, ciprustól övezve az Arnótól át-hasított városra a világ legszebb panorámája nyílik, emelkedik a Dávid-szobor, csakúgy mint a Signoria épülete előtt, tízszeres embernagyságban. Szimbolumként hirdeti a hirtelen magasra tört és éppen ezért fiatalos energiától duzzadó Mediciek hatalmát, a firenzei kultúra diadalát, a barbárok és lázongó Góliátok felett.

Firenze gazdag történeti és pszichológiai tanulságokban, klastromai, templomai múzeálisak, múzeumaiban pedig áhítatos csendet szül a vallásos művészet.

(Folytatása következik.)